

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано модель управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти. Цю модель подано як єдність таких блоків: концептуального, змістового, технологічного (організаційний, методико-практичний), коригувального.

Ключові слова: модель, управління, процес формування конкурентоспроможного фахівця.

Пріоритетом розвитку суспільства у ХХІ ст., як визнало світове співтовариство, беззаперечно, є якість освіти – наріжний камінь сучасної парадигми освіти, пріоритет освітньої політики більшості країн, зокрема України. Вона є головним аргументом людського розвитку в забезпеченні такого рівня життєвої та професійної компетентності особистості, який би задовольняв її прагнення до самовдосконалення й саморозвитку, потреби суспільства в освічених і висококультурних громадянах. Не даремно одним із головних напрямів модернізації освіти сучасного періоду виступає докорінна зміна якості підготовки конкурентоспроможних фахівців, які в сучасних умовах є головним критерієм оцінювання діяльності навчальних закладів. Удосконалення механізму управління та регулювання формування конкурентоспроможних фахівців є об'єктивною умовою нарощування можливостей держави щодо реалізації стратегічного курсу України на європейську інтеграцію.

Вагомий внесок у висвітлення теоретичних, методологічних, загальнометодичних питань підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в процесі формування людського капіталу зробили як зарубіжні (А. Бранденбургер, Е. Дж. Блейклі, Дж. Брекер, І. Кірцнер, Дж. Мур, М. Портер, Д. Поланд, А. Сміт, Й. Шумпетер), так і вітчизняні дослідники (А. Акмаєв, А. Амоша, Я. Берсуцький, Л. Безчасний, В. Бобров, О. Грішнова, В. Гриньова, М. Долішній, І. Каленюк, А. Колот, Л. Колешня, В. Кремень, В. Лагутін, Є. Лібанова, Т. Оболенська, І. Сазонець, Н. Ушакова та ін.).

Метою статті є обґрунтування моделі управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти.

Перш за все, зазначимо, що модель у педагогічному процесі – це не лише відображення деякого стану педагогічної реальності, а й “форма передбаченої діяльності, репрезентація майбутньої практики й засвоєних форм діяльності” [2, с. 11]. Інакше кажучи, модель у педагогічному процесі може бути образом не лише сьогоденної чи минулої педагогічної реальності, а й майбутньої. У такому розумінні модель виконує функцію прогнозування, планування, цілеутворювання майбутньої діяльності педагога.

На підставі аналізу наукової літератури модель управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти подано як єдність таких блоків:

- **концептуального** (містить мету, завдання, методологічні засади, закономірності, принципи, етапи управління);
- **змістового** (представлено сутністю поняття “конкурентоспроможність”, його структурою; універсальним вимірювальним апаратом стану конкурентоспроможності майбутніх фахівців з використанням елементів моніторингових процедур);
- **технологічного** (організаційний, методико-практичний), який презентовано роботою Центру кар’єри; програмою експериментальної роботи з аналізу проблем конкурентоспроможності майбутніх фахівців; роботою на рівні адміністрації ВНЗ, деканату; роботою з викладачами й кураторами (спецсеминар); роботою зі студентами (спецкурс); роботою органів студентського самоврядування; зв’язок з громадськими організаціями, роботодавцями у процесі проходження виробничої практики;
- **коригувального** (визначення критеріїв відбору інформації та способу оцінювання отриманих даних (виділення ключових характеристик конкурентоспроможності майбутніх фахівців, розробка інструментарію кількісного виміру якісного стану конкурентоспроможності майбутніх фахівців); проведення моніторингових процедур; коригування елементів процесу для подальшого використання моделі (виділення відповідних знань та вмінь, що потребують доопрацювання, розробка на цій основі корекційних заходів щодо забезпечення оптимального стану конкурентоспроможності майбутніх фахівців шляхом внесення коректив у механізм зовнішнього й внутрішнього впливу на нього)).

Ці блоки є взаємозумовленими та взаємопов’язаними, а логіка й послідовність їх суті – взаємообґрунтованими.

За основу обраних компонентів взято складові процесу управління, представлені І. Ансоффом: цілевстановлення, що включає узгодження цілей усіх суб’єктів управління й урахування реальної ситуації в процесі прогнозування, програмування, що забезпечує створення критеріальної вимірної моделі результату; цілеспрямування через процеси організації діяльності виконавців при оптимальному розподілі функцій і повноважень, координації й регулювання їх взаємодії; ціледосягнення: контроль за одержаним результатом через установлення зворотного зв’язку, аналіз і висновок про ефективність управління [1, с. 63].

Модель структури управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти має такий вигляд (див. рис.).

Метою управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця є забезпечення цілеспрямованого ефективного управлінського впливу на процес формування конкурентоспроможного фахівця.

Згідно з метою поставлено такі завдання: вивчення реального стану управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця; упровадження моделі управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця; об’єднання колективу закладу навколо загальної мети (підвищення рівня конкурентоспроможності випускників ВНЗ); створення середовища, сприятливого для формування конкурентоспроможності студентів та їх самореалізації в навчально-виховній та професійно спрямованій діяльності.

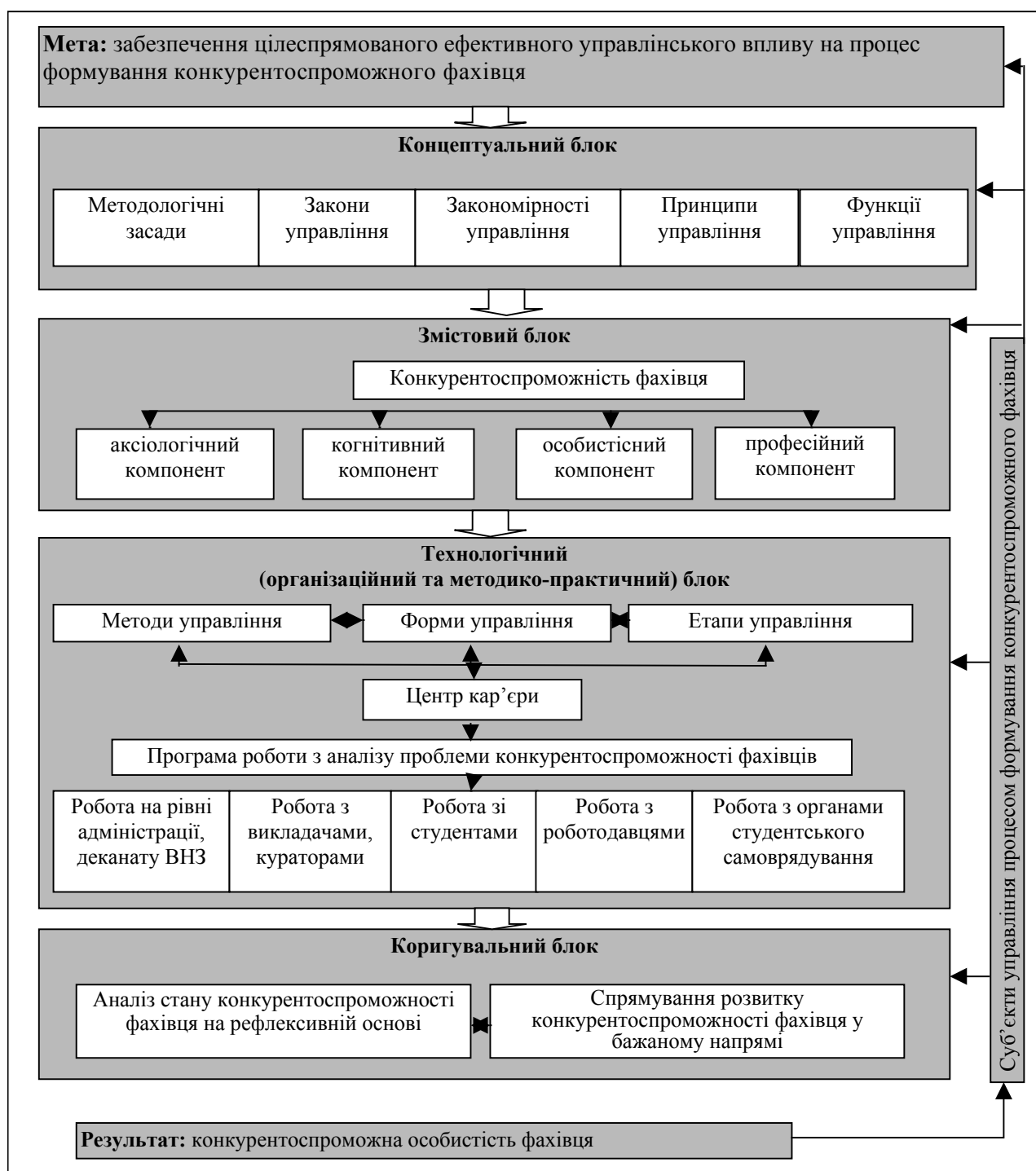

Рис. Модель структури управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця

Визначено *закони* (єдності системи управління у ВНЗ, необхідного розмаїття, оптимального співвідношення централізації та децентралізації функцій управління, активної участі й відповідальності суб'єктів в управлінні) та *закономірності* управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти (усебічне користування науковими положеннями, що створюють основу управлінської діяльності освітян; єдність цілей ВНЗ із цілями управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця; неперервність управлінського впливу в процесі формування конкурентоспроможного

фахівця (створення суб'єктами управління повторюваних замкнених циклів; забезпечення цілісності функцій управління в кожному управлінському циклі тощо); прогнозованість керівництва ВНЗ (повнота врахування впливу зовнішнього середовища і якості прогнозування необхідних для цього змін в управлінні процесом формування конкурентоспроможного фахівця); взаємодія керуючої та керованої підсистем (наявність ефективних структурно-функціональних зв'язків і залежностей між суб'єктом та об'єктом управління; оптимальне співвідношення цілеспрямованих впливів підсистем управління, самоорганізації й саморегулювання тощо); визначальна роль людського чинника в управлінні процесом формування конкурентоспроможного фахівця (компетентність та відповідальність за результати управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця керівництва ВНЗ; розвиток творчого потенціалу викладачів і студентів); поєднання централізму з ініціативою ВНЗ, децентралізації та демократизації управління (поєднання варіативної та інваріантної частин підготовки фахівців у будь-якому управлінському циклі, встановлення суб'єкт-суб'єктних відносин в управлінні процесом формування конкурентоспроможного фахівця); оптимальне співвідношення стратегічних і оперативно-поточних завдань управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця; забезпеченість суб'єкта управління інформацією, наявність досить постійного інформаційного зворотного зв'язку (врахування сукупності зовнішніх і внутрішніх умов, за яких відбувається управлінський процес).

Нами виокремлено такі блоки *принципів* управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти: *пріоритетного визнання розвитку людини та визначальності природного шляху його здійснення* (демократизації, гуманізації, диференціації, відкритості системи освіти, індивідуальної підтримки викладачем навчальної діяльності кожного студента); *організації процесів, пов'язаних з управлінням і організаційною структурою процесу професійного становлення конкурентоспроможної особистості під час навчання у ВНЗ* (єдності менеджменту (адміністративного, виробничого, наукового, освітнього, соціально-культурного); демократичного централізму; комплексності; керованості; інформаційної достатності; плановості і прогностичності; оперативного регулювання і координації; контролю; раціональності використання матеріальної бази, її розвитку відповідно до вирішуваних завдань; добору, раціональної підготовки, використання людського потенціалу (студентів, викладачів, кураторів та ін.); стимулювання) [3, с. 52–54]. Зазначені принципи являють собою провідні правила організації системи управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця. Враховуючи основні наукові підходи до визначення функцій (етапів) управління процесами у ВНЗ, виокремлено такі етапи управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця: діагностико-аналітичний, мотиваційно-стимулювальний, планово-прогностичний, організаційно-виконавчий, контрольний-корекційний. Ці етапи управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця відображають основні його функції та управління процесами у ВНЗ загалом.

Змістовий блок представлено глибоким розумінням конкурентоспроможності фахівця як інтегрального особистісного утворення. Вона містить такі компоненти: аксіологічний (мотивація на успіх/невдачу; потреба в досягненнях, потреба в незалежності/автономії); когнітивний (прагнення до здобування знань і їх застосування у професійній діяльності, схильність до творчості); особистісний

(емоційний інтелект, уміння йти на розумний ризик, цілеспрямованість та рішучість); професійний (здатність до адаптації в конкурентному середовищі, рефлексія власної діяльності). Зазначені характеристики конкурентоспроможності взаємозалежні й взаємозумовлені, лише в цілісності вони забезпечують успішну професійну діяльність у нових економічних умовах, конкурентоспроможність фахівця на ринку праці. А отже, опанування і, відповідно, і практична реалізація всіх складників досліджуваного феномену здатні забезпечити кваліфіковане виконання професійної діяльності.

Технологічний (організаційний, методико-практичний) блок являє собою єдність методів, форм, етапів управління. Він презентує роботу Центру кар'єри; програму експериментальної роботи з аналізу проблем конкурентоспроможності майбутніх фахівців; роботу на рівні адміністрації ВНЗ, деканату; роботу з викладачами й кураторами (спецсеминар); роботу з роботодавцями; роботу зі студентами (спецкурс); роботу органів студентського самоврядування.

У процесі дослідження передбачено загальні методи управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця: вивчення передового досвіду, моделювання, вербальні (індивідуальні: консультація, бесіда; колективні або групові: інструктаж, нарада, засідання, збори), порівняння, анкетування, інтерв'ювання тощо. Оскільки методи управління виконують функцію впливу, взаємодії суб'єктів і об'єктів управління, розробки та прийняття управлінських рішень, то передбачено методи активізації об'єкта управління, методи залучення об'єкта управління до діяльності, методи регулювання й координації діяльності суб'єкта та об'єкта управління, методи контролю за діяльністю суб'єкта й об'єкта управління (розподіл функціональних обов'язків та повноважень, встановлення вертикальних і горизонтальних зв'язків суб'єктів управління, створення нормативних документів, підтримка дисципліни виконання тощо). Актуальними є й традиційні засоби управління: накази, розпорядження, пам'ятки, погодження та координація дій, контроль, стимулювання та ін.

Головними учасниками управління процесом формування конкурентоспроможності майбутніх фахівців виступають суб'єкти (адміністрація ВНЗ, працівники деканату, викладачі й куратори, роботодавці) та об'єкти управління (студенти). Від їх активної взаємодії залежить ефективність управління. Провідну роль відіграє керуюча підсистема (суб'єкти управління), яка має чотири рівні управління. *Перший* рівень – адміністрація ВНЗ (ректор, проректори з навчальної, наукової роботи, соціально-гуманітарної роботи, педагогічної практики, вчена рада як колегіальний орган управління ВНЗ, Центр кар'єри, роботодавці); *другий* – працівники деканатів (декан, його заступники); *третій* – викладачі й куратори; *четвертий* – роботодавці; *п'ятий* – органи студентського самоврядування (студрада, студентський профком, рада студентського наукового товариства). На третьому і п'ятому рівнях здійснюється процес керівництва процесом формування конкурентоспроможного фахівця, у результаті чого встановлюються суб'єкт-суб'єктні відносини між учасниками навчально-виховного процесу у ВНЗ. У цій ієрархічній схемі кожен нижчезазначений рівень суб'єкта управління слугує водночас об'єктом управління відносно тих рівнів, що знаходяться вище.

Коригувальним блоком передбачено визначення критеріїв відбору інформації та способу оцінювання отриманих даних (виділення ключових характеристик конкурентоспроможності майбутніх фахівців, розробка інструментарію кількісного виміру якісного стану конкурентоспроможності майбутніх фахівців); про-

ведення моніторингових процедур; коригування елементів процесу для подальшого використання моделі (виділення відповідних знань та вмінь, що потребують доопрацювання, розробка на цій основі корекційних заходів щодо забезпечення оптимального стану конкурентоспроможності майбутніх фахівців шляхом внесення коректив у механізм зовнішнього та внутрішнього впливу на нього).

Результатом досліджуваної проблеми в моделі є конкурентоспроможна особистість майбутнього фахівця.

Висновки. Реалізація моделі управління процесом формування конкурентоспроможного фахівця в умовах диверсифікації освіти є ефективною.

Список використаної літератури

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 303 с.
2. Вартофской М. Модели. Репрезентация и научное понимание / М. Вартофской. – М. : Прогресс, 1998. – 506 с.
3. Галус О.М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.06 / О.М. Галус. – К. : Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2008. – 608 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2012.

Быкова В.А. Модель управления процессом формирования конкурентоспособного специалиста в условиях диверсификации образования

В статье обоснована модель управления процессом формирования конкурентоспособного специалиста в условиях диверсификации образования. Данная модель представлена как единство блоков: концептуального, содержательного, технологического (организационного, методико-практического), коррекционного.

Ключевые слова: модель, управление, процесс формирования конкурентоспособного специалиста.

Bikova V. The model of managing the process of competitive specialists forming in the conditions of education diversification

The model of managing the process of competitive specialists forming in the conditions of education diversification has been grounded in the article. This model has been presented as the unity of blocks: conceptual, informative, technological (organizational, methodical and practical), correctional.

Key words: model, administration, the process of competitive specialists forming.